

BOGDÁN PÉTER

REdHNET

Egy EU-s projekt a migráns romák segítésére

KITEKINTÉS

Az elmúlt évtizedben az Európai Unió legfontosabb prioritásai közé emelte azt, hogy javítani kell roma nemzetiségű állampolgárainak létfeltételein. Ennek érdekében egy 2020-ig végrehajtandó keretmegállapodást alkotott Nemzeti Roma Integrációs Stratégiák címmel.

E keretmegállapodásban az Európai Bizottság a szokásosnál erősebb szerepet vállalt a szóban forgó terület koordinálásában, a végrehajtás ellenőrzésében, miközben a program megvalósításának felelőssége természetesen a tagállamok kormányaié.

Első lépésként az Európai Bizottság arra kérte a nemzeti kormányokat, hogy 2011-ig készítsék el (vagy revideálják) Nemzeti Roma Integrációs Stratégiájukat. Ezt követően pedig elindult a kölcsönös felelősségvállalás és szoros együttműködés az állami és a civil szféra különböző szintjein annak érdekében, hogy a romák számára diszkriminációmentes hozzáférést biztosítsanak az oktatáshoz, a munkaerőpiachoz, az egészségügyi szolgáltatásokhoz és a lakhatáshoz.

Az EU romapolitikájában az oktatásnak kulcsfontosságú szerep jut. Ugyanakkor az Európai Bizottságnak jelenleg minimális célkitűzései vannak ezen a területen, mert csak azt várja el, hogy minden roma gyermek legalább az általános iskolát végezze el. Ennek az alacsony szintű elvárásnak elsősorban az az oka, hogy vannak az Európai Unión belül olyan tagállamok, ahol a roma diákoknak csak 42%-a fejezi be az alapfokot.

Az Európai Unió a roma tanulók esetében külön hangsúlyt fektet a koragyermek-kori fejlesztésre, ezt a sikeres iskoláztatás alapfeltételének tekinti. Úgy véli, hogy a minőségi oktatáshoz, és a kötelező oktatáshoz való hozzáférés biztosítása nélkül a romák nem tudnak sikeresen integrálódni a munkaerőpiacon.

A felvázolt oktatáspolitikai környezetben *Roma emberek és oktatási, lakhatási politikák* (Romani People and Educational and Housing Policies – REdHNET) címmel indult el egy projekt az Európai Unióban, amelynek az életre hívása alapvetően annak köszönhető, hogy romániai és bulgáriai romák, migránsként, nagy számban jelentek meg nyugat-európai országokban úgy, hogy az anyaországból – stigmatizált népcsoportként – természetesen magukkal hozták összes szociális hátrányukat. Azaz a nyugat-európai területekre hárul az integrációjuk megoldása, amelynek a mikéntje azonban távolról sem mellékes annak fényében, hogy a vonatkozó kutatások szoros összefüggést mutattak ki a roma gyermekek iskolai teljesítménye és lakhatási körülményeik között.

A projekt fő célkitűzései között általánosságban olyan tételek szerepelnek, mint egy EU-hálózat megszervezése, amely a délkelet-európai migráns romák (konkrétan a már említett bulgáriai és romániai cigányok) Nyugat-Európába való társadalmi beilleszkedését segíti azáltal, hogy a programban részt vevő partnerszervezetek együttműködnek a bevándorló romákat érintő oktatás- és lakhatáspolitikai terü-

letén, kölcsönösen átvesznek egymástól jó gyakorlatokat, valamint szembesítik a döntéshozó szervezeteket tapasztalataikkal, tapasztalataikból adódó megfontolásaikkal.

A projekt 2013. január 1-től 2014. december 31-ig tart. Lebonyolításában a következő szervezetek vesznek részt: *Centro del Profesorado de Castilleja de la Cuesta* (Tanárképző Központ), *Taller de Antropología y Ciencias Sociales Aplicadas* (Antropológiai és Alkalmazott Szociológiai Tanulmányok Műhely), *Associazione OASI* (Szociális Beavatkozások és Szolgáltatások Hozzájárását Segítő Szervezet), *Programma Integra* (Integrációs Program), *Amalipe Centr Za Mezsduetnyicseszki Gyialog i Tolerantnoszt* (Amalipe Interetnikus Párbeszéd- és Toleranciaközpont), *Zentrum für Soziale Innovation* (Szociális Innováció Központ), *Institutul pentru Studierea Problemelor Minoritatilor* (Romániai Nemzeti Kisebbségkutató Intézet).

A hét szervezet közül a projektet a *Centro del Profesorado de Castilleja de la Cuesta* vezeti. Ez az intézmény résztvevője egy olyan 32 tanárképző központot összefogó regionális hálózatnak is, melynek tagjai a spanyolországi székhelyű Oktatási Innováció Általános Igazgatósága és az Andalúziai Oktatási Minisztérium fennhatósága alá tartoznak.

Az általános leírásán túl a REDHNET konkrét céljait, módszertanát, célcsoportját és várható projekteredményeit a következőképpen lehetne összefoglalni:

CÉLOK

Az elkötelezettség megerősítése minden olyan szereplő részéről, aki részt vesz a roma migránsokat célzó helyi oktatási és lakáspolitikai kezdeményezések fejleszté-

sében és végrehajtásában. A politikusok és más döntéshozó aktorok tájékoztatása a legsikeresebb gyakorlatokról, megoldásokról. A REDHNET programban résztvevők felkészítése, speciális módszertani eszközök közvetítése, megosztása annak érdekében, hogy a saját területükön sikeres kezdeményezéseket tudjanak végrehajtani.

A Nemzeti Roma Integrációs Stratégiák végrehajtásának monitorozása és képvisellete a programban nem érintett EU-s tagállamok felé.

MÓDSZERTAN

Szoros együttműködésben a helyi érintettekkel, a partnerség területén kivitelezett, roma migránsokra vonatkozó, helyi oktatási és lakáspolitikák kutatásalapú azonosítása és elemzése.

Nemzetközi találkozók és szemináriumok szervezése abból a célból, hogy a hálózatban részt vevő regionális és helyi érintettek meg tudják osztani egymással azokat az implementációs gyakorlatokat és tapasztalatokat, amelyeket a kutatási tevékenységek során azonosítottak. Multifunkciós weboldal készítése kutatásra, hálózatépítésre, terjesztésre és hasznosításra.¹

CÉLCSOPORT

Tapasztalt és kevésbé tapasztalt EU-s, nemzeti, regionális és helyi hatóságok, roma és romákért tevékenykedő civil, társadalmi szervezetek, kutató és felsőoktatási intézmények, tanárképző központok. Vagyis mindazok, akiknek felelősségük van a roma ügyek kezelésében vagy önként felelősséget vállalnak a roma ügyekért.

¹ A weboldal már létezik (www.redhnet.eu). Ez a beszámoló a honlap angol nyelvű anyagai alapján készült.

TERVEZETT PROJEKTEREDMÉNYEK

1 Az oktatás- és lakáspolitikai területén dolgozó politikusoknak és más döntéshozóknak öt kutatási jelentés:

- *Az Európai romák oktatási és lakhatási helyzetének megközelítése. Elméleti bevezetés és politikai referenciáértékek;*
- *Roma politikák;*
- *Helyi politikai helyzetkép;*
- *Helyi gyakorlatok;*
- *Legjobb gyakorlatok.*

2 Állásfoglalás, amely kifejezi és rögzíti azt a célt, szándékot, készséget és elköteleződést, hogy a REdHNET – projekt fel kívánja állítani a roma migránsokat célzó, Európai Hálózat az Együttműködésért és a Helyi Gyakorlatok Kölcsönös Tanulásáért nevű szerveződést.

3 Helyi Gyakorlatok Adatbázis, amelybe európai helyi intézetek és szervezetek írhatják le és oszthatják meg a saját tapasztalataikat más érintettekkel, s egyben a részévé is válhatnak a hálózatnak.

4 Öt nemzetközi találkozó, amelyek olyan nyilvános és speciális üléseket is magukba foglalnak, ahol a politikai gyakorlatokat és tapasztalatokat meg lehet osztani egymással, s olyan kulcstémák is a találkozók vitatárgyát képezik, mint a roma migránsok percepciója, a komprehenzív szemléletmód megvalósíthatósága, vagy a Nemzeti Roma Integrációs Stratégiák hiányosságai.

5 A partnerek és társult partnerek közötti megállapodások aláírása a hálózat felállításáról, amelyhez más olyan szereplők is csatlakozhatnak, akik bármely érdemi vonatkozásban érdekeltek a kezdeményezésben.

6 Figyelemfelhívó konferencia a projekt-partnerek, a hálózati tagok és más érintettek részvételével, amelynek célja a projekt bemutatása.

7 Európai értékelő konferencia, amely ismerteti a projekteredményeket, a partnerek, hálózati tagok és más érintettek részvételével.

Az első évben a REdHNET-projekt – miután meghatározták a módszertani eszközöket és a megközelítést, valamint az elméleti és a politikai kereteket – arra koncentrált, hogy a kutatócsoport egy hónapos terepmunka során feltárja a helyi politikai gyakorlatokat a partnerszervezetek régiójában. Minden országból két esettanulmányt vesznek alapul, miközben a Helyi Gyakorlatok Adatbázisba folyamatosan gyűjtenek további olyan kezdeményezéseket, amelyek az oktatás- és lakáspolitikai területeihez kötődnek. A módszertan szerint: fókuszcsoportokat alkotnak, interjúkat készítenek, kérdőíveket vesznek föl politikusokkal, hivatalnokokkal és olyan emberekkel, akik az oktatás- és lakáspolitikai területén dolgoznak, és megszólítanak tanárokat, roma és nem roma családokat és szervezeteket is. Az ilyen módon összegyűjtött információk és adatok képezik a háttérrel az egymástól kölcsönösen történő tanuláshoz a második évben.

Ennél a szakasznál a kutatócsoport hasznosítani fogja azt a háttérrel, amit a nemzetközi találkozókon részt vevő partnerek és más érintettek nyújtanak ahhoz, hogy el lehessen készíteni a Legjobb gyakorlatok-jelentést.

A REdHNET-projekt honlapjának hírei szerint 2013. február 25. és 26-a, valamint 2013. június 13. és 14-e között már megtartottak két nemzetközi találkozót, és megrendezték a Figyelemfelhívó Konferenciát is, valamint megszületett az Állásfoglalás (Position Paper), illetve az öt kutatási jelentésből az első: *Az Európai romák oktatási és lakhatási helyzetének megközelítése. Elméleti bevezetés és politikai referenciáértékek* címmel,² amely a vonat-

kozó szakirodalom áttekintése. Olyan szakírásokat elemez, amelyek kijelölik a REdHNET-projekt által megcélzott területek elméleti és politikai kereteit.

A szakirodalmi összegzés legfontosabb üzenetei:² nem kétséges, hogy a romák társadalmi-gazdasági felzárkózásához az oktatás a kulcs. Tekintettel kell lenni arra, hogy a romák problémái sokrétűek, éppen ezért a megoldásuk is holisztikus, komprehenzív megközelítést igényel.

Fontos megállapítás, hogy mind a roma, mind a nem roma gyermekek esetében a nem megfelelő lakhatási körülmények iskolai hiányzásokhoz, alacsony végzettséghez vezetnek. Ráadásul a romák esetében többszörösen is hangsúlyosak a lakhatási kérdések, mert az jellemzi a társadalomhoz való viszonyukat is. Sokszor a lakóhely az eszköze megbélyegzésüknek és a kirekesztésüknek. A cigányellenességnek gyakori összetevője, hogy a nem romák (előre) félnek a roma szomszédoktól. De említhetnénk azt is, hogy az önkormányzati szociális juttatások is lakóhelyük intézményein keresztül érik (vagy nem érik) el őket. Éppen ezért következhetnek az iskolai kudarcok, ha a különböző szektorok (különösen a lakásügy) nincsenek bevonva az oktatási együttműködésekbe.

A szakirodalmi összegzés kitér arra, hogy sok esetben az önkormányzatok nem képesek átlátni a romák szociális hátterét, éppen ezért etnicizálják a szegénységüket, amely az inkluzív eljárások helyett kirekesztő „megoldásokhoz” vezet.

A jelentés felhívja arra is a figyelmet, hogy magában még a minőségi oktatáshoz és a minőségi lakhatáshoz való hozzáférés sem feltétlenül elegendő a roma gyermekek iskolai sikerességéhez, ugyanis az nagyban

múlik az adott oktatási intézmény szellemiségén, és azon is, hogy a roma családok mennyire bíznak, mennyire mernek megbízni benne.

A szakirodalmi összefoglaló külön kitér arra, hogy miközben már régen feltárták az iskolai kudarcok és a rossz lakáskörülmények közötti összefüggéseket, aközben az iskolai gyakorlat csak ritkán válaszol ezekre a helyzetekre úgy, hogy képes legyen kompenzálni a roma gyermekek hátrányait.

Pedig nagyon fontos, meghatározó elem az iskolai sikerességükben az, hogy az interkulturális oktatás milyen színvonalon áll, hogy a pozitív tanár-diák kapcsolat mennyire szerves része az iskolai életnek.

A jelentés meglelti, hogy az OECD-országok döntő többségében foglalkoznak az interkulturalitás kérdésével, a pedagógusoknak mégsem kötelező tanulniuk róla. Ami súlyos probléma, mert abban az esetben, ha a tanár nincs felkészítve a sokrétű problémák holisztikus, komprehenzív módon történő kezelésére, akkor rosszul értelmezheti az előtte álló oktatási problémákat.

Az összefoglaló szerint a roma gyermekek iskolai sikertelenségét sokrétű problémáik fel nem ismerése miatt sokszor kulturális hiányosságoknak vélik, vagy az akarat hiányára vezetik vissza, tévesen, ami azt a veszélyt hordozza magában, hogy a kölcsönös megértés és bizalom hiánya következtében még az összehangolt oktatási és lakhatási együttműködések is elbuknak.

A jelentés hosszan elemzi a lakhatáshoz való alapjog nemzetközi jogi környezetét. Azt, hogy az emberhez méltó lakhatási körülmények, meglétük esetén, milyen komplex rendszerben biztosítják a szintén alapvető emberi jogok gyakorlását, és azt

² <http://www.redhnet.eu/2013/11/25/approaching-the-educational-and-housing-situation-of-roma-migrants-in-europe/> Letöltés: 2014. 02. 14.

³ A jelentés szerzői: *Stefano Piemontese, Giuseppe Beluschi Fabeni, Jacopo Sermasi, José Luis Lomelli, Laura Bianconi, Zsuzsa Pláiner.*

is, hogy a lakhatási gondok miatt miként buknak el ugyanezek az emberi jogok.

A szakirodalmi összefoglaló kitér arra, hogy az Európai Unió egy olyan tudásalapú gazdaság kíván lenni, amely a legversenyképesebb és a legdinamikusabb a világon. Éppen ezért az iskolát korán elhagyók arányát a jelenlegi 15%-ról 10% alá szeretné szorítani 2020-ig. Azt a célt is kitűzte továbbá, hogy azok a gyermekek, akik elérték a négyéves kort, de még nem kezdték meg az általános iskolát, legkevesebb 95%-os arányban vegyenek részt koragyermekkori fejlesztésben, képzésben, oktatásban. Így lehet megelőzni a későbbi kudarcokat, csökkenteni a lemorzsolódást a középfokon. (Spanyolországi nem migráns, letelepült roma gyermekek körében végzett kutatások bizonyítják az összefüggést.)

A szakirodalmi összefoglaló szerint: az európai roma népesség majdnem fele 16 év alatti, de csak egy része szerez középfokú végzettséget. A migráns gyermekek oktatási helyzete az anya- és a fogadó országokban is rossz. Az európai romák jelentős része nem vesz részt a formális oktatásban, és azzal egyenértékű végzettséget sem szerez.

Romániában és Bulgáriában a romák 10-20%-a nem jár iskolába, 20 és 24 év között átlagosan 15%-uk rendelkezik általános vagy szakmai középfokú végzettséggel. Az iskolai lemorzsolódás aránya inkább növekszik, mint csökken. Az analfabetizmus 12-25% közé tehető.

Ezek az adatok az anyaországokra vonatkoznak, ahol a munkaerőpiacra történő korai belépés, az iskolai végzettség alacsony szintje és a szegényes lakáskörülmények állnak a lemorzsolódási ráta mögött.

Bulgáriában a 4 éves kort elért, de az általános iskolai képzést még meg nem kezdő roma gyermekek 45%-a jár óvodába, míg az azonos társadalmi-gazdasági státuszú nem roma gyerekeknek a 85%-a. A 6 és 16 év közötti bolgár roma diákok 11%-a nem jár iskolába. Más kutatás szerint ez az adat 16%, szemben az azonos társadalmi-gazdasági környezetben élő nem roma gyermekek 4%-ával.

Az éves bulgáriai lemorzsolódási ráta a romák esetében 2,5-3% volt, de ez az arány szignifikánsan növekedett a 2007-es iskolai reformot követően, amikor is

bezárták a kis vidéki iskolákat. A 16 éven felüliek 16%-a mondta, hogy nem tud írni és olvasni. A 20-24 év közé eső romák 19%-a szerzett középfokú végzettséget.

Romániában a négyéves kort elért, de az általános iskolai

képzést még meg nem kezdő roma gyermekeknek szintén 45%-a jár óvodába, míg az azonos társadalmi-gazdasági státuszú nem roma gyerekeknek a 73%-a. A 6 és 16 éves közötti román roma diákok 9%-a nem jár iskolába. Más kutatási eredmények szerint ez az adat 22% a 7 és 15 évesek között, szemben az azonos társadalmi-gazdasági környezetben élő nem roma gyermekek 13%-ával. A 16 éven felüli romák 25%-a mondta, hogy nem tud írni és olvasni.

A romániai éves lemorzsolódási ráta a romák esetében szintén 2,5-3% volt, amely 2006 után növekedett. Romániában a 20-24 évesek közé eső romák 10%-a szerzett valamilyen középfokú végzettséget.

A jelentés nemcsak az anyaországokban elemzi a romák helyzetét, hanem a fogadó országokban is (Olaszország, Spanyolország). Az összefoglaló többek között

A romák társadalmi-gazdasági felzárkózásához az oktatás a kulcs. Tekintettel kell lenni arra, hogy a romák problémái sokrétűek, éppen ezért a megoldásuk is holisztikus, komprehenzív megközelítést igényel.

azt szögezi le, hogy Olaszországban és Spanyolországban az oktatás minden gyermek számára hozzáférhető, tekintet nélkül a jogi státusára. Éppen ezért a migráns roma gyermekek sikeresen integrálódnak, ami a szülőknek az anyaországihoz képest pozitív tapasztalat, és a migráció egyik értékes eleme. Mindazonáltal a bevándorló roma gyermekek körében továbbra is tapasztalnak nehézséget az oktatással kapcsolatosan. A fogadó országban is előfordul az alacsony beiratkozási hajlandóság, a magas iskolai lemorzsolódási ráta, vagy a hiányzás.

Romániában és Bulgáriában az iskolai lemorzsolódás mögött tízből hat esetben a pénzhiány áll. És habár Olaszországban és Spanyolországban ez az ok kevésbé jellemző, csak 8%-ra tehető azoknak a száma, akik emiatt estek ki, mégsem alábecsülhető sajátosság az, hogy a bevándorló roma gyermekek korán bekapcsolódnak a munkaerőpiacra. A gyermekmunkára való igény, például Spanyolországban, erősíti az iskolai lemorzsolódás valószínűségét. A lemorzsolódások több mint egytizede magyarázható így.

Ugyanakkor a 37%-os olasz és a 61%-os spanyol iskolai lemorzsolódási ráta meg nem határozott okai is valószínűleg összefüggésbe hozhatóak valamilyen formában a korai munkavállalással.

A gazdasági nehézségek, az iskolai végzettség alacsony értéke, az érdeklődés hiánya és a háztartási munkák elsőbbsége

mind domináns faktorok a bulgáriai roma gyerekek 37,5%-os iskolai lemorzsolódási rátájában, de az olaszországi 17%-os és a spanyolországi 13,5%-os ráták esetében is.

Hogy milyen összefüggés van a lakhatás körülményei és az iskoláztatás között, azt jól illusztrálja, hogy Olaszországban, ahol a romák 60%-a külvárosi, szegregált körülmények között él, az esetek 16%-ában azért esnek ki a roma gyerekek az iskolából, mert a lakóhelyük távol van tőle.

A jelentés megállapítja azt is, hogy az olaszországi és spanyolországi mig-

ráns romák között jelentős eltérés tapasztalható. Azon spanyol háztartások esetében, ahol legalább egy gyermek található 6 és 16 éves kor

a fogadó országban is előfordul az alacsony beiratkozási hajlandóság, a magas iskolai lemorzsolódási ráta, vagy a hiányzás

között, a roma gyermekek 6,5%-áról lehet elmondani, hogy nem jár iskolába. Ez a szám Olaszországban a duplája. Spanyolországban a romák magasabb színvonalon is teljesítenek, mint Olaszországban, ahol a romák több mint 60%-a nincs kapcsolatban még az általános iskolákkal sem.

Ezek a különbségek szignifikánsan megmutatkoznak a romák munkaerőpiaci helyzetében is. Spanyolországban ugyanis a romák kvalifikált és biztonságos munkát végeznek, Olaszországban viszont a többség munkanélküli, vagy alacsony presztízsű munkát végeznek.

Ennek a különbségnek az okai valószínűleg a lakhatási körülmények eltéréseiben keresendők.